

THE CONCEPT OF INTENTIONAL HOMICIDE AND ITS SOCIAL DANGER

Akhmedova Zilola Khamidovna

Independent researcher

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14793487>

ARTICLE INFO

Received: 26th January 2025

Accepted: 30th January 2025

Online: 31st January 2025

KEYWORDS

Guilt, responsibility,
punishment, crime,
intentional, homicide, social,
danger.

ABSTRACT

This article analyzes the issues related to the concept of intentional homicide and its social danger. In addition, the article discusses the fact that this crime is a type of crime against the person and differs from other crimes due to its high level of danger.

ПОНЯТИЕ УМЫШЛЕННОГО УБИЙСТВА И ЕГО ОБЩЕСТВЕННАЯ ОПАСНОСТЬ

Ахмедова Зилола Хамидовна

Независимый исследователь

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14793487>

ARTICLE INFO

Received: 26th January 2025

Accepted: 30th January 2025

Online: 31st January 2025

KEYWORDS

Вина, ответственность,
наказание, преступление,
умышленное, убийство,
общественная, опасность.

ABSTRACT

В статье анализируется понятие умышленного убийства и вопросы, связанные с его общественной опасностью. В статье также рассматривается, что данное преступление является разновидностью преступления против личности и отличается от других преступлений высокой степенью опасности.

QASDDAN ODAM O'LDIRISH TUSHUNCHASI VA UNING IJTIMOYIY XAVFLILIGI

Axmedova Zilola Xamidovna

Mustaqil tadqiqotchi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14793487>

ARTICLE INFO

Received: 26th January 2025

Accepted: 30th January 2025

Online: 31st January 2025

KEYWORDS

Ayb, javobgarlik, jazo, jinoyat,
qasddan, odam o'ldirish,
ijtimoiy, xavflilik.

ABSTRACT

Mazkur maqolada qasddan odam o'ldirish tushunchasi va uning ijtimoiy xavfliligi bilan bog'liq masalalar tahlil etilgan. Bundan tashqari maqolada mazkur jinoyatning shaxsga qarshi jinoyatlarning turi ekanligi va uning xavflilik darajasi yuqori ekanligi sababli boshqa jinoyatlardan farq qilishi haqida ham so'z yuritadi.

Darhaqiqat, davlatning eng muhim vazifalaridan biri inson haqida g'amxo'rlik qilishdir. Binobarin O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida inson omili, uning shaxsiy huquq va erkinliklari mustahkamlangan. Konstitutsiya normalarida har qanday holatdan qat'i nazar, shaxsning qonuniy huquq va manfaatlari kafolatlangan va himoya qilingan.

Konstitutsiyaning "Shaxsiy huquq va erkinliklar", "Inson hamda fuqaroning huquq va erkinliklari kafolatlari", deb nomlangan boblarida shaxsning huquq va erkinliklarini himoya qilishning huquqiy bazasi o'z aksini topgan. "Davlat, – deb ta'kidlanadi Konstitutsiyaning 54-moddasida, "Insonning huquq va erkinliklarini ta'minlash davlatning oliy maqsadidir.

Davlat inson hamda fuqaroning Konstitutsiya va qonunlarda mustahkamlangan huquqlari va erkinliklarini ta'minlaydi", deb va 55-moddasida esa, "Har kim o'z huquq va erkinliklarini qonunda taqiqlanmagan barcha usullar bilan himoya qilishga haqli.

Har kimga o'z huquq va erkinliklarini sud orqali himoya qilish, davlat organlarining hamda boshqa tashkilotlarning, ular mansabdor shaxslarining qonunga xilof qarorlari, harakatlari va harakatsizligi ustidan sudga shikoyat qilish huquqi kafolatlanadi.

Har kimga buzilgan huquq va erkinliklarini tiklash uchun uning ishi qonunda belgilangan muddatlarda vakolatli, mustaqil hamda xolis sud tomonidan ko'rib chiqilishi huquqi kafolatlanadi.

Har kim O'zbekiston Respublikasining qonunchiligiga va xalqaro shartnomalariga muvofiq, agar davlatning huquqiy himoyaga doir barcha ichki vositalaridan foydalanib bo'lingan bo'lsa, insonning huquq va erkinliklarini himoya qiluvchi xalqaro organlarga murojaat etishga haqli.

Har kim davlat organlarining yoxud ular mansabdor shaxslarining qonunga xilof qarorlari, harakatlari yoki harakatsizligi tufayli yetkazilgan zararning o'rni davlat tomonidan qoplanishi huquqiga ega"¹, deb berilgan.

"Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi"ning 3, 4, 5-moddalarida, "Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt"ning 6, 7, 9, 10, 11-moddalarida insonning yashash huquqi, qadr-qimmat, ozodligi va xavfsizligi, sha'ni va obro'yini himoya qilish kabi huquqlari mustahkamlangan. Bu xalqaro huquqiy me'yorlar O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining ham asosini tashkil qiladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, shaxsning huquq va erkinliklari turli huquq sohalarining normalari bilan himoya qilinadi, lekin jinoyat qonunida fuqarolarning huquq va erkinliklari buzilganligi uchun jinoiy javobgarlik belgilangan bo'lib, huquqning bu sohasi ana shu javobgarlikni qo'llash orqali fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qiladi.

Jinoyat kodeksining "Shaxsga qarshi jinoyatlar" bo'limida hayotga; sog'liqqa qarshi; hayot yoki sog'liq uchun xavfli; jinsiy erkinlikka; oilaga, yoshlarga va axloqqa; shaxsning ozodligi, sha'ni, qadr-qimmatiga; fuqarolarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklariga qarshi qaratilgan jinoyatlar uchun javobgarlik belgilangan bo'lib, bu jinoyatlar jamiyat uchun jiddiy xavf tug'diradi. Darhaqiqat, insonning hayoti va sog'ligi bebaho ne'mat hisoblanadi va uning bu ne'matlardan mahrum etilishi yoki ularga shikast yetkazilishi jinoiy javobgarlikni keltirib chiqaradi.

¹ Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. –Т. 2023. <https://lex.uz/docs/6445145>

Inson yashar ekan, hayotdan, uning ne'matlaridan bahramand bo'lib yashashga intiladi, hayotdan mahrum qilingan shaxsning o'rnini hech narsa bilan to'ldirib bo'lmaydi. Insonning sog'lig'iga zarar yetkazilishi unga jismoniy, axloqiy, ruhiy azoblar berib, uning hayotiy faoliyatini cheklab qo'yadi. Jinoyatchi tomonidan insonning boshqa huquq va erkinliklari buzilishining shaxs uchun ijtimoiy xavfi hayotdan mahrum etishdan kam bo'lmagan xavfni tug'diradi.

Shaxsga qarshi jinoyatlarning xavflilik darajasi yuqori ekanligi sababli, Jinoyat kodeksining Maxsus qismi birinchi bo'limi "Shaxsga qarshi jinoyatlar" deb nomlanadi. Shaxsga faqat yuqorida aytilgan jinoyatlar sodir etilganida emas, balki boshqa obektlarga tajovuz qilinganida, masalan, bosqinchilik, talonchilik va boshqa jinoyatlar sodir etilgan hollarda ham zarar yetkazadi.

Shaxsga qarshi jinoyatlar tahlil qilinganida bu qilmishni sodir etgan aybdorning harakatlari aynan shaxsga zarar yetkazishga qaratilganligiga e'tibor beriladi. Qasddan odam o'ldirish bilan sodir etilgan jinoyat jamiyatimizda fuqarolarimizni deviant xulq-atvorini o'zlarida shakillanish jarayonini tezlashtirib va doimiy xulq-atvorga aylantirib olishida namoyon bo'lmoqda.

Qasddan odam o'ldirish jinoyati tushunchasini yoritishdan avval, odam o'ldirish jinoyatiga to'xtalib o'tish maqsadga muvofiq, bo'lar edi.

"Qotil" so'zi arab tilidan "odam o'ldiruvchi" yoki "o'ldirgan kishi", "qotillik" esa, "odamni o'ldirish" ma'osini anglatadi. Shu bilan birga, bir qator olimlar tomonidan "qotilik" tushunchasiga faqatgina qasddan sodir etilgan odam o'ldirish jinoyatlarini kiritish lozim.

Ayrim olimlar ehtiyotsizlik natijasida o'lim kelib chiqishini, qotillik natijasida sodir etiladigan jinoyatlar toifasidan olib tashlash lozim, degan fikr bildirgan.

Ushbu holat yuzasidan o'zbek olimlari ham o'z nuqtai nazarga ega bo'lib, unga ko'ra "qotilik jinoyati" tushunchasini tahlil qilishda ehtiyotsizlik natijasida odamni hayotidan mahrum qilish tushunchasini nazariyaga kiritmaslik lozim, bundan tashqari "qotillik" bilan "o'zini-o'zi o'ldirish" tushunchasini qat'iy chegaralash kerak, sababi "qotillik"-bu boshqa shaxsni hayotidan mahrum qilishdir², deb berishadi.

Ma'lumki, jinoyat huquqi nazariyasida biron bir qilmishda jinoyat belgilari, ya'ni qilmishning ijtimoiy xavfliligi, aybning mavjudligi, qilmishning huquqqa xilofligi va jazoga sazovorligi³, mavjud bo'lsa u jinoyat deb topiladi. Xuddi shu singari odam o'ldirishga ko'pchilik olimlar jinoyat sifatida ta'rif berar ekanlar jinoyat huquqida belgilab berilgan, barcha jinoyatlar uchun xos bo'lgan, belgilardan foydalanadilar.

M.D.Shargorodskiyning fikricha, "Odam o'ldirish - bu boshqa odamning hayotidan noqonuniy mahrum qilishdir"⁴. S.V.Borodin esa, "Odam o'ldirish - bu boshqa odamning hayotiga tajovuz qiluvchi va uning o'limini keltirib chiqaruvchi Jinoyat Kodeksining maxsus qismi moddalarida ko'zda to'tilgan, aybli harakatlar tushuniladi", deb ta'kidlaydi⁵.

²Гиясов Ш.К. Ҳаётга қарши жиноятларни очиш фаолиятида "қотиллик" атамасидан фойдаланиш ва уни тавсифлаш масаласига доир фикр-мулоҳазалар // Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академиясининг ахборотномаси. – 2015. – № 2. – Б.48.

³Жиноят ҳуқуқи умумий қисм. – Тошкент. "Адолат", 1998 йил. – Б. 43.

⁴Шаргородский М.Д. Ответственность за преступления против личности. Ленинград. 1953. – С. 14.

⁵Бородин С.В. Преступления против жизни. Санкт-Петербург. "Юридический центр Пресс". 2003. – С. 21.

M.H.Rustamboev “Odam o’ldirish – bu qasddan, huquqqa xilof ravishda boshqa odamning hayotidan mahrum qilish yoki ehtiyotsizlikdan uning o’limini keltirib chiqarishdir”⁶, degan fikrni bildiradi. Shuningdek, huquqiy adabiyotlarda “Odam o’ldirish – bu jinoiy javobgarlik uchun asos bo’luvchi, g’ayriqonuniy (g’ayrihuquqiy) qasddan yoki ehtiyotsizlikdan boshqa odamning hayotidan mahrum qilishdir”⁷, degan fikrlar ham mavjud.

Yuqoridagi olimlar odam o’ldirishga o’z nuqtai nazarlaridan ta’rif bergan bo’lsalar-da, ularning yondashuvlarini umumlashtirib odam o’ldirish masalasida muayyan bir xulosaga kelishimiz mumkin.

Demak, odam o’ldirish – bu jinoiy javobgarlik uchun asos bo’luvchi, boshqa odamning hayotidan, huquqqa xilof ravishda (Jinoyat Kodeksi maxsus qismi moddalari bilan taqiqlab qo’yilgan harakatlar bilan), aybli (qasddan yoki ehtiyotsizlikdan) mahrum etishdir.

Odam o’ldirish jinoyati tushunchasi haqidagi qarashlar turli xilligiga qaramasdan mazmun jihatidan ularning fikrlari yakdillikka ega ekanligini ko’rishimiz mumkin. Yuqoridagilardan kelib chiqib, qasddan odam o’ldirish jinoyati tushunchasiga to’xtalib o’tamiz.

Nemis olimi F.Engels shunday yozgan edi: “Agar bir odam boshqasiga jismoniy zarar yetkazsa va bunday zarar jabrlanuvchining o’limini keltirib chiqarsa, biz buni odam o’ldirish deb ataymiz; agar qotil mazkur zarar odamni o’ldiradiganligini oldindan bilgan bo’lsa, biz uning harakatlarini qasddan odam o’ldirish deb ataymiz”⁸.

Nemis olimining mazkur fikridan ko’rinib turibdiki, qasddan odam o’ldirish, odam o’ldirish jinoyatining sub’ektiv tomonining ayb shakliga ko’ra bir ko’rinishidir. Ya’ni, qasddan odam o’ldirishda jinoyat sub’ekti o’zining sodir etgan ijtimoiy xavfli qilmishiga va uning oqibatlariga qasd ko’rinishidagi ruhiy munosabatda bo’ladi. Shunday ekan, qasddan odam o’ldirish jinoyatiga berilgan ushbu ta’rifga qo’shilib bo’lmaydi.

Qasddan odam o’ldirish – bu qonunga xilof ravishda, qasddan boshqa kishining hayotidan mahrum qilishdir⁹.

Agar, aybdor o’z harakatlarining natijasi jabrlanuvchining o’limi bo’lishini oldindan ko’ra bilsa va uning o’limini kelib chiqishini istagan bo’lsa (to’g’ri qasd) yoki o’limini kelib chiqishiga yo’l qo’ysa (egri qasd), bunday odam o’ldirish qasddan sodir etilgan bo’ladi.

O’zbekiston yuridik ensiklopediyasida ham qasddan odam o’ldirishga yuqoridagi ta’riflarga o’xshash ta’riflar beriladi, ya’ni qasddan odam o’ldirish – qonunga xilof ravishda boshqa kishini qasddan hayotdan mahrum qilish. Qasddan odam o’ldirishda aybdor o’z harakati oqibatida jabrlanuvchining hayotidan mahrum bo’lishiga ko’zi yetadi va uning o’lishini istaydi yoki jabrlanuvchining o’lishiga ongli ravishda yo’l qo’yadi¹⁰.

⁶Рустамбаев М.Х.. Преступления против личности. Ташкент. 1998.– С. 12.; Rustambayev M.X. O’zbekiston Respublikasi jinoyat huquqi kursi. Tom 3. Maxsus qism. Shaxsga qarshi jinoyatlar. Tinchlik va xavfsizligiga qarshi jinoyatlar. Darslik. 2-nashr, to’ldirilgan va qayta ishlangan – T.: O’zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi Harbiy-texnik instituti, 2018. – 412-bet. – 30-b/

⁷Авхиа Ж. Борьба с преступлениями против жизни. – Москва. “Юридическая литература” 1997. – С.16., Загородников Н.И. Преступления против жизни по советскому уголовному праву. М., Госюриздат.1991. – С. 22.

⁸Бородин С.В. Преступления против жизни. – СПб.: Изд-во «Юр.центр Пресс», 2003. – 467 с. // Ф.Энгельс. Положение рабочего класса в Англии. К.Маркс и Ф.Энгельс. Соч., т. III, 388-с.

⁹Ўзбекистон Республикаси Жиноят Кодексига шарҳлар. – Тошкент. “Адолат” 1997. 129-бет.

¹⁰Ўзбекистон юридик энциклопедияси. Масъул муҳаррир Н.Тойчиев. – Т.: “Адолат”, 2010. – Б. 606.

Demak, qasddan odam o'ldirish to'g'ri qasddan yoki egri qasddan sodir etilishi mumkin. Bu haqida qasddan odam o'ldirish jinoyatining sub'ektiv tomonini tahlil qilganimizda batafsil to'xtalamiz.

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksining Maxsus qismi 97-moddasining 1-qismida "oddiy" odam o'ldirganlik uchun, 2-qismida esa, og'irlashtiruvchi holatlarda qasddan odam o'ldirganlik uchun jinoiy javobgarlik belgilangan. Albatta odam o'ldirish "oddiy" bo'lmaydi. "Oddiy" so'zi bu yerda shartli ishlatiladi, albatta.

Agar, jinoyat sub'ekti tomonidan odam o'ldirish uchun sodir etilgan ijtimoiy xavfli qilmishda, odam o'ldirganlik uchun javobgarlikni og'irlashtiruvchi yoki yengillashtiruvchi holatlari mavjud bulmasa, u "oddiy" odam o'ldirish jinoyatini sodir etgan hisoblanadi va amaldagi Jinoyat Kodeksining 97-moddasi 1-qismi bilan jinoiy javobgarlikka tortiladi.

Jinoyat Kodeksining 97-moddasi 1-qismiga oid kvalifikatsiya qilinadigan qasddan odam o'ldirishga, o'ch olish maqsadida, rashk tufayli, tuzalmaydigan kasalni azobdan qutqarish maqsadidida jabrlanuvchining iltimosiga ko'ra, mushtlashish vaqtida o'ldirish, bezorilik belgilari bo'lmasa, hasad, qo'rqqoqlik va boshqa uzaro kelishmovchiliklar holatlarida yuz bergan odam o'ldirishlarni taalluqli deb topish zarur¹¹.

Xar qanday holatda ham, odam o'ldirish bo'lganmi yo'qmi degan savolga javob berish uchun, ushbu jinoyatning belgilarini aniqlash zarur. Shuning uchun ham odam o'ldirishni tavsiflaydigan belgilarni tahlili jinoiy javobgarlik uchun qanday ahamiyatga ega bo'lsa ushbu jinoyatning kvalifikatsiyasi uchun ham shunday ahamiyatga ega¹².

"Shaxsning hayotiga qarshi jinoyatlar qayta tiklab bo'lmaydigan qoplanmaydigan oqibatlarini vujudga keltiradi, chunki shaxsning hayotini qaytarib bo'lmaydi"¹³.

Shunday qilib odam o'ldirishga quyidagicha ta'rif bermoq lozim.

Qasddan odam o'ldirish – Bu ijtimoiy xavfli, huquqqa hilof harakat bo'lib, o'zga shaxs hayotidan qasddan mahrum qilishdir. Bizning fikrimizcha, qonun uchun bunday tushunchani berish yetarli bo'lar edi.

References:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. (2023 yil) // www.lex.uz/
2. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi // [Elektron manba]. URL: <https://lex.uz/docs/111453>
3. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2004 yil 24 sentabrdagi «Qasddan odam o'ldirishga oid ishlar bo'yicha sud amaliyoti to'g'risida»gi 13-sonli qarori.
4. Abdurasulova Q.R. Jinoyatning maxsus sub'ekti. O'quv qo'llanma. -Toshkent: TDYuI, 2005.
5. Авхиа Ж. Борба с преступлениями против жизни. – Москва. "Юридическая литература" 1997. – С. 16., Загородников Н.И. Преступления против жизни по советскому уголовному праву. М., Госюриздат.1991. - С. 22.

¹¹Рустамбаев М.Х. Ўзбекистон Республикаси жиноят ҳуқуқи курси. 3 –том. Махсус қисм. ОТМ учун дарслик. «ILM ZIYO» нашриёт уйи. –Тошкент. 2011. – Б.33.

¹²Бородин С.В. Преступления против жизни. – СПб.: Изд-во «Юр.центр Пресс», 2003. – С.467.

¹³Уголовное право России. Части общая и особенная. Учебник. Под. Редакцией д.ю.н., проф. А.И.Парога «Проспект», – Москва, 2003. – С. 297.

6. Абзалова Х.М. Умышленное убийство при отягчающих обстоятельствах по признакам объективной стороны (Монографии) – Ташкент.: ТГЮИ, 2012. 119–с.
7. М.К.Аниязц. Ответственность за преступления против жизни. Москва. Изд. “Юридическая литература”. 1994. – С. 15.
8. Лысак Н.В. Ответственность за убийство матерю новорожденного ребенка // История государства и права России, 2005, №1, - с.21-24.
9. Уголовное право России. Общая част. / Под ред. Н.Ф.Кузнецовой и И.М.Тяжковой. – М.: Зерцало, – 2005. – С. 159.